

Cambridge
Elements
Philosophy of Religion

God and Morality

Anne Jeffrey

خوانش کتاب

« خدا و اخلاق »

اثر آنه جفری

جلسه‌ی چهارم،

بیست و چهارم فوریه‌ی ۲۰۲۲ میلادی،

پنجم اسفند ۱۴۰۰ خورشیدی،

کلاب‌هاوس « حلقه‌ی دیدگاه نو »

یاسر میردامادی

دورنمای بحث

- خلاصه‌ی بحث نشست پیش
- اشکال تخلف‌ناپذیری اراده‌ی الهی و پاسخ به آن
- اشکال خودآیینی و پاسخ به آن
- اشکال نابسندگی اراده و پاسخ به آن
- نسخه‌ی اول اشکال دلبخواهی شدگی اخلاق و پاسخ به آن
- نسخه‌ی دوم اشکال دلبخواهی شدگی اخلاق و دیدگاه ترکیبی در پاسخ به آن

خلاصه‌ی بحث نشست پیش

- استدلال «بی منبعی» علیه تبیین خواهی عینیت‌گرایی اخلاق
- نسخه‌ی دوم از تبیین خداپاورانه از هستی‌شناسی اخلاق: الزامات اخلاقی
- تبیین خداپاورانه از هستی‌شناسی اخلاق، نمونه‌ای از نسخه‌ی الزامات اخلاقی: ولترستروف در باب بنیان حقوق بشر
- دیباچه‌ای به اشکالات وارد بر تبیین خداپاورانه از الزامات اخلاقی

اشکال تخلف‌ناپذیری اراده‌ی الهی و پاسخ به آن

➤ اراده‌ی الهی تخلف‌ناپذیر (کن فیکونی) است. اگر اراده‌ی الهی تبیین‌گر هستی‌شناختی الزامات اخلاقی واقع شود، آن‌گاه الزامات اخلاقی تخلف‌ناپذیر خواهند شد، حال آن‌که هر لحظه در جهان از الزامات اخلاقی تخلف می‌شود. پس اراده‌ی الهی نمی‌تواند تبیین‌گر هستی‌شناختی الزامات اخلاقی واقع شود.

➤ پاسخ: تمایز میان اراده‌ی تکوینی با اراده‌ی تشریحی. آن‌چه تخلف‌ناپذیر است، اراده‌ی تکوینی الهی است نه اراده‌ی تشریحی. پیش‌فرض اراده‌ی تشریحی الهی آزادی انسان است و آزادی انسان مطابق یک تلقی یعنی قدرت بر انجام کار بد از سوی انسان. اراده‌ی تشریحی خدا در نتیجه تخلف‌پذیر است، بی‌آن‌که تناقضی در تبیین خدا باورانه از هستی‌شناسی الزامات اخلاقی پدید آید.

اشکال خودآیینی و پاسخ به آن

- ▶ خودآیینی اخلاقی اقتضای آن را دارد که فرد از اوامر و نواهی برخاسته از درون خود پیروی کند نه از اوامر و نواهی منبعی بیرونی. خودآیینی شرط اصالت عمل اخلاقی است. پس تبیین خداپاورانه از الزامات اخلاقی، نقض خودآیینی است و در نتیجه باطل است.
- ▶ پاسخ اول به اشکال: در تبیین خداپاورانه از الزامات اخلاقی ضرورتی ندارد که فرد موقع عمل به الزامات بداند که این الزامات از طرف خدا است. این تبیین، هستی‌شناختی است نه معرفت‌شناختی.
- ▶ پاسخ دوم به اشکال: اوامر و نواهی الهی می‌تواند طوری باشد که در پیاده‌سازی و تفسیر آن‌ها خودآیینی و آزادی بشر محفوظ بماند. مثلاً کلی و مبهم بودن این اوامر و نواهی راه را برای حفظ خودآیینی بشر باز می‌کند.

اشکال نابسندگی اراده و پاسخ به آن

➤ آیا صرف اراده‌ی خدا می‌تواند تبیین‌گر الزام اخلاقی باشد؟ نه، درست مثل این که صرف اراده‌ی هر کسی که کنار موزه ایستانده و مطالبه‌ی بلیت می‌کند نمی‌تواند مرا الزام کند که بیست دلار برای ورود به موزه بپردازم بلکه جایگاه فرد مطالبه‌گر (مثلاً مأمور موزه) مهم است.

➤ پس صرف اراده کافی نیست برای تبیین الزام (حتی اراده‌ی خدا) و شأن و جایگاه الزام‌گر مهم است برای تبیین الزامات.

➤ این اشکال را می‌توان این طور پاسخ داد که کمال مطلق الهی تبیین‌گر اخلاق است نه اراده‌ی صرف الهی. اراده‌ی الهی چون ناشی از کمال مطلق الهی است تبیین‌گر اخلاق است.

نسخه‌ی اول اشکال دلبخواهی شدگی اخلاق و پاسخ به آن

- اگر الزامات اخلاقی را بر اساس اوامر و نواهی الهی تبیین کرد، آن گاه اگر خدا به کاری مثل کشتن بی گناهان امر کرد، چنین کاری اخلاقاً الزام‌آور می‌شود، اما نمی‌توان پذیرفت که کشتن بی گناهان اخلاقاً الزام‌آور باشد، پس الزامات اخلاقی را نمی‌توان بر اساس اوامر و نواهی الهی تبیین کرد.
- پاسخ: کمال مطلق الهی به گونه‌ای است که محال است خداوند دستور به کشتن بی گناهان بدهد.
- اشکال ۱ به پاسخ: آزادی خداوند به زیر پرسش کشیده می‌شود: خدا نمی‌تواند غیر اخلاقی باشد.
- اشکال ۲ به پاسخ: دست کم در یک نقطه انسان از خدا برتر می‌شود: در حالی که آدم‌ها قدرت بر کار بد دارند، خدا قدرت بر کار بد نخواهد داشت.

نسخه‌ی دوم اشکال دلبخواهی شدگی اخلاق و دیدگاه ترکیبی در پاسخ به آن

۱. فرض کنید عملی صرفاً از آن رو درست / نادرست است که خداوند این گونه اراده کرده است.
۲. بایستی دلیلی برای اراده‌ی خدا وجود داشته باشد و الا دلبخواهی می‌شود.
۳. اگر دلیلی وجود داشته باشد برای درستی یا نادرستی عملی که خدا امر و نهی می‌کند، آن دلیل است که موجب درست یا نادرستی عمل می‌شود نه صرف اراده‌ی خدا.
- پس، صرف اراده‌ی خدا دلیل درستی یا نادرستی یک فعل نیست.
- اگر صرف اراده‌ی خدا دلیل درستی یا نادرستی یک فعل نباشد، تبیین خداپاورانه از الزامات اخلاقی خطا می‌شود.
- در پاسخ به نسخه‌ی دوم اشکال، دیدگاهی شکل گرفته است که به آن دیدگاه ترکیبی می‌گویند و در جلسه‌ی آینده از آن بحث خواهیم کرد.
- این دیدگاه می‌خواهد خوبی اخلاقی را بنیادی‌تر از اراده‌ی الهی قرار دهد تا از اشکال نسخه‌ی دوم رهایی باید.